

**Українські історичні пісні.
Пісні про звитяжну
боротьбу козаків із
турецько-татарськими
нападниками
[«Зажурилась Україна»,
«Та, ой, як крикнув же
козак Сірко»].
ТЛ: історичні пісні.**

Мета уроку:

- Пригадаєти, що називають фольклором, в чому полягає особливість народних пісень;
- з'ясуєти, які пісні називають історичними, особливості їх створення та ознаки;
- прочитати та проаналізувати пісні «Зажурилась Україна», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко», дослідити, як у них зображені події історичного минулого;
- вдосконалити вміння аналізувати літературні твори, навички ведення діалогу та дискусії, виразного читання;
- виховувати любов до народної творчості.

Пригадайте

Фольклор – це...

усна народна творчість

Народні пісні – це...

Невеликі віршовані твори, що співаються

Ознаками народних пісень є...

Анонімність, варіантність та колективність.

Різновидами народних пісень є...

Календарно-обрядові, родинно-побутові, соціально-побутові, історичні.

Календарно-обрядові пісні – це...

Пісні, що виконують під час обрядів, згідно з календарем.

Суспільно-побутові пісні – це...

народно-пісенні твори про умови життя різних соціальних груп населення, про їхню історичну роль у становленні та розвитку українського суспільства, формуванні національних норм етики й моралі.

Пісня - ліричний вірш куплетної будови, призначений для виконання співом.

Історична пісня – ліро-епічний твір героїчного характеру про події минулого та відомих історичних осіб.

**Термін історична пісня
увів у літературу
Микола Гоголь**

В історичних піснях часто оспівуються безіменні герої, але їхня діяльність пов'язана з конкретним історичним періодом. Поява історичних пісень є наслідком розвитку історичної свідомості народу і його художнього мислення. Вони з'явилися у XV столітті, в період боротьби українського народу проти турецько-татарських загарбників, увібравши традиції героїчного епосу Київської Русі та українських дум

В історичних піснях прославляється боротьба народу проти іноземних поневолювачів (татарських і турецьких орд, польської шляхти, шведів) та феодально – кріпосницького гніту.

Олег Літвінов. Іван Сірко під Лярошелем

- За своїм змістом, образами й сюжетами історичні пісні близькі до народних дум, але відрізняються від них своєю віршовою формою. Вони мають чітку строфічну будову і своєрідну ритміку, мелодія першого куплета в них переноситься на всі наступні куплети, виконуються вони часто без музичного супроводу.

- Історичні пісні відтворюють найголовнішу рису народних героїв — готовність іти на самопожертву заради громадянського добра.

ТЕМАТИКА ІСТОРИЧНИХ ПІСЕНЬ

- Боротьба українського народу проти турецьких і татарських загарбників
- Національно – визвольна боротьба проти польської шляхти
- Стихійні селянські повстання та їх герої(Олекса Довбуш, Максим Залізняк, Іван Гонта)
- Історичні події ХХ століття

Тематика історичних пісень

Про боротьбу
проти
татаро-турецького
поневолення

“Зажурилась Україна”
“Ой Морозе, Морозенку”

Про народних месників
і боротьбу проти соціального
й національного гніту

“Максим козак Залізняк”
“За Сибіром сонце сходить”

про боротьбу
з польською
шляхтою

“Чи не той то хміль”

Символіка українських історичних пісень

- *Козак - сокіл*
- *дівчина, матір-Україна – калина*
- *могила – наречена*
- *смерть – червона китайка*
- *образ Богдана Хмельницького – символ визвольної боротьби українського народу 1648-1654 років*

Герої історичних пісень

Іван
Сірко

Максим
Залізняк

**Устим
Кармелюк**

Богдан Хмельницький

Історичні пісні

Якщо говорити про історію виникнення історичних пісень, то, як ви могли вже здогадатись, вони були пов'язані з певними подіями в історії.

Наприкінці IX століття створюється Київська Русь. У цей період з'являються епічні пісні, легенди, перекази, що потім збираються писемними людьми, зокрема ченцями. Нищівний набіг татарської орди у 1240-х роках призводить до занепаду української державності, а отже – культури і літератури. 300 років українці гальмують, порпаючись у збережених пам'ятках та спостерігаючи, як наші сусіди розвиваються та вирішують власні державні проблеми. Майже 300 років потрібно було для усвідомлення хто ми є такі, а точніше – наприкінці XV століття в низинах Дніпра починають збиратися незадоволені життям втікачі – козаки, воєнні добровольці, які зі збільшенням власної кількості приходять до усвідомлення певної національної ідеї. Саме це усвідомлення виливається в українську національну боротьбу. Саме в цей період і виникає українська історична пісня. Однією з таких є пісня «Зажурилась Україну», яку я пропоную вам прочитати.

«Зажурилась Україна»

Зажурилась Україна,
Бо нічим прожити,
Витоптала орда кіньми
Маленькії діти,
Котрі молодії —
У полон забрато;
Як заняли, то й погнали
До пана до хана.
Годі тобі, пане-брате,
Ґринджоли малювати,
Бери шаблю гостру, довгу
Та йди воювати!

Ой ти станеш на воротях,
А я в закаулку,
Дамо тому стиха лиха
Та вражому турку!
Ой ти станеш з шабелькою,
А я з кулаками,
Ой щоб слава не пропала
Проміж козаками.
Ой козак до ружини,
Бурлака до дрюка:
Оце ж тобі, вражий турчин,
З душею розлука!

Ґринджоли малювати — фразеологізм, що означає нічого не робити

У пісні «Зажурилась Україна, бо нічим прожити...» Україна є потужним **образом-уособленням**. Вона, як матір, оплакує своїх дітей, гнаних у неволю. У цій коротенькій, проте пронизливо тужливій пісні надзвичайно багато інформації, закованої у виразних, влучних образах, витворених багатою уявою народного генія. Справді, татари не брали в полон маленьких дітей, бо ті не витримували важкого багатоденного походу до Криму, куди здебільшого гнали полонених. Тому малюків жорстоко вбивали. Над усе цінувалися на невільницьких ринках Туреччини вродливі українські дівчата, кремезні юнаки. Тому саме їх забирали в неволю і гнали, як худобу, до господарів, що дивилися на них лише як на живий товар.

У піснях часто розповідається і про те, як козаки кидалися навздогін визволяти полонених братів і сестер, дружин і коханих.

2. Історична пісня «Зажурилась Україна»

2.1. Виразне читання твору.

2.2. Історія створення пісні.

Записано пісню в середині XIX ст. в Новомосковському повіті Катеринославської губернії.

Даний твір — про лихо татаро-турецьких нападів. З часом пісня зазнала значних переробок. Очевидно, заключна частина її, яка відрізняється своїм оптимістичним настроєм, створена пізніше, перед остаточним звільненням чорноморських берегів з-під турецького поневолення в другій половині XVIII ст.

2.3. *Тема:* показ страждань українського народу від нападів турецько-татарських орд.

2.4. *Ідея:* заклик до мирного населення єднатися з козацьким військом для захисту рідних земель.

2.5. *Основна думка:* лише одностайні дії всього народу можуть врятувати країну від зруйнування.

2.6. *Жанр:* історична пісня.

Історичні пісні

*Годі тобі, пане-брате,
Гринджоли малювати,
Бери шаблю гостру, довгу
Та йди воювати!*

Власне, в цьому контексті і є вся суть історичної пісні – такого собі творчого відгуку на події, що відбуваються. І якщо цей відгук був сильним та емоційним, слухачі запам'ятовували його та поширювали далі. Звісно, інколи трохи змінюючи на свій смак.

Одні пісні виспівували події та героїв, що ставали уособленням свого часу, а отже визнавалися вартими того, щоб їх пам'ятали, інші були складені настільки майстерно, що мали певний вплив на загальну оцінку подій, і це забезпечувало їм місце у пам'яті народу. Проте скільки пісень було створено – ніхто не знає, але з тих, що збереглися ми дізнаємося про таких історичних постатей як Богдан Хмельницький, Нестор Морозенко, козак Сірко, Максим Залізняк, Устим Кармелюк, за кожним з яких стоїть унікальна книга життя у яких багато чого можна навчитися.

Сьогодні хотілось би зупинитися на постаті Івана Сірка – безстрашного лицаря українського козацтва.

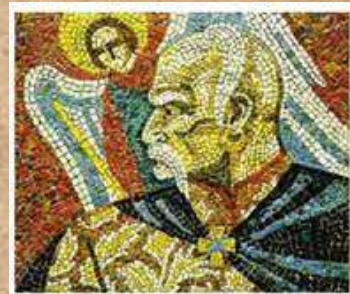
«Та, ой, як крикнув же та козак Сірко»

*Та, ой, як крикнув же та козак Сірко.
Та, ой, на своїх же, гей, козаченьків:
Та сідлайте ж ви коней, хлопці-молодці,
Та збирайтеся до хана у гості!
Та туман поле покриває.
Гей, та Сірко з Січі та виїжджає.
Гей, та ми думали, та ми ж думали.
Що то орли та із Січі вилітали, —
Аж то військо та славне Запорозьке
Та на Кримський шлях з Січі виїжджало.
Та ми ж думали, ой, та ми ж думали,
Та що сизий орел по степу літає, —
Аж то Сірко на конику виїжджає.
Гей, ми ж думали, ой, та ми ж думали,
Та що над степом та сонечко сяє. —
Аж то військо та славне Запорозьке
Та на вороних конях у степу виграває.
Та ми думали, ой, та ми ж думали.
Що то місяць в степу, ой, зіходжає, —
Аж то козак Сірко, та козак же Сірко
На битому шляху на татар оступає.*

Героєм цієї пісні є **Іван Сірко** (між 1605 і 1610-1680) - кошовий отаман Запорозької Січі. Талановитий воєначальник, учасник Національно-визвольної війни українського народу 1648-1654 років під проводом Богдана Хмельницького, уславився також походами проти Кримського ханства, визволенням багатьох невільників.

Пісня вражає наступальним настроєм, мажорними інтонаціями, яскравими образами. Але водночас вона й дуже конкретна: у центрі уваги - реальна історична особа, український національний герой Іван Сірко, Запорозька Січ - колыска українського лицарства, Кримський шлях - шлях сліз і славних перемог. Саме в цій пісні й змальовано той момент, коли прийнято рішення про похід на підступну орду, на татар, що плюндрували Україну. У цій пісні використано надзвичайно цікаві **образи-гіперболи**: туман поле покриває - образ, який свідчить про величезну козацьку силу, що здатна розгромити ворога. Наявний тут і **образ-символ** - орли та із Січі вилітали. В образі орла ще від фольклорних часів народ бачив справжнього лицаря - гордого, відважного, сильного й неодмінно красивого.

«Та, ой, як крикнув же та козак Сірко»

Тема: зображення походу козацького війська під керівництвом Сірка до кримського хана.

Ідея: уславлення мужності, винахідливості, рішучості Сірка та його війська.

Жанр: історична пісня.

Художні засоби:

Епітет: битий шлях

Метафори: туман поле покриває; військо виграває; місяць зіходжає

Рефрен: та ми ж думали

Теорія літератури

Історичні пісні — це фольклорні твори, присвячені певній історичній події чи відомій історичній постаті.

Домашнє завдання

1) Ст.12-14 – читати;
2)ст.15, письмово в зошиті дати відповідь на питання № 8-10. Бути готовими зачитати.

